

metodika natijalari shaxsiy planda har bir talabaning ijodiy qobiliyatlari shakllanganlik darajasiga bog'liq.

Pedagogika oliy o'quv yurti talabalarining ijodiy qobiliyatlarini o'quv faoliyatida rivojlantirish sistemasi modelini yaratish bo'yicha ish asosini tashkil qilgan nazariy asoslar “Programmalashtirish” kursini o'rganish jarayonida talabalar ijodiy qobiliyatini rivojlantirish metodikasida o'z aksini topdi.

Ishning maqsadi pedagogika oliy o'quv yurti talabalarining ijodiy qobiliyatlarini o'quv faoliyatida rivojlantirish jarayonini takomil-lashtirishdan iborat bo'ldi. Maqsadga erishish uchun modelda byelgilangan vazifalar hal etildi.

Modelda keltirilgan omillar ijodiy qobiliyatlar rivojlanish qonuniyatlarini harakatlantiruvchi kuch bo'ladi, deb taxmin qildik va pedagogik faoliyatni tashkil qilishga qo'yiladigan talablarga amal qildik. Ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishning har bir tamoyiliga metodikada ma'lum rol ajratildi. Muammolilik tamoyili markaziy sanaladi. Ijodiy malakalar shakllanishi va ijodiy faoliyat mexanizmlari o'zlashtirilishini ta'minlash, ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishdan ularni o'z - o'zida rivojlantirishga asta - sekin o'tish ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish yo'nalishlarida aks etgan. Ajratilgan yo'nalishlarda optimal natijaga erishishni ta'minlovchi tamoyillar: rivojlanishning ijtimoiy - madaniy konteksti yetakchi roli, effekt va intellekt birligi, ijodiy qobiliyatlar erishilgan darajasini hisobga olish asosida individuallashtirish sanaladi.

Ish mazmuni modelning mazmun komponentiga muvofiq bo'ldi. Bundan tashqari optimallashtiruvchi jihatlariga: pedagogika OO'Yu talabasi shaxsi-ning ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishni o'z ichiga oladigan kasbiy o'z - o'zini takomillashtirishga qat'iy yo'nalganligini inglash; maqbul emotsional muhitni yaratish; individual yondashuvga e'tibor qaratildi.

Ta'limning asosiy shakllari: ma'ruza va laboratoriya mashg'ulotlari, bundan tashqari, konsultatsiyalar o'tkazildi, yuqori kurslarda kurs va BMI ni yozish ko'zda tutildi. Ta'lim metodlari: tushuntirish illyustratsiyalash; reproduktiv; muammoli bayon; evristik; tadqiqotchilik metodlari. Ta'lim vositalari: o'quv adabiyotlari, tarqatma materiallar, jadvallar, raqamli proyektor, kompyuterlar, telekommunikatsiya tarmoqlari.

Ish natijasi talabalarining ijodiy qobiliyatlar rivojlanishining yuqori darajasiga erishgani bo'lib, bu talabalar ijodiy qobiliyatlari shakllanganlik darajasi o'zgarish dinamikasini o'rganishda ko'zga tashlanadi. Shunday qilib, bo'lajak o'qituvchining kasbiy tayyorgarligi sifati ijodiy tarkibiy qismni kuchaytirish hisobiga ortdi.

Modelda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish jarayonini realiza-siyalash samaradorligini pedagogik: motivatsion, konstruktiv, tashkiliy, komunikativ sharoitlar kompleksi bilan ta'minlash ko'zda tutildi.

Eksperimental ishimizda o'rin tutgan pedagogik sharoitlar kompleksini ko'rib chiqamiz.

Shaxs - ijtimoiy tushuncha, uning rivojlanishi alohida olingan shaxsnigina emas, balki jamiyatning ham manfaatlari uchun xizmat qiladi. Axir aynan jamiyatda shaxs o'zini namoyon qiladi. Shaxsning rivojlanishi uning yo'nalganligi bilan belgilanadi.

Bu sistema hosil qiluvchi xossada uning voqealikning turli tomonlariga munosabatlari, motivlari, maqsad-lari ifodalanadi. Motiv shaxsning jamiyatdagi holati bilan vositalangan ehtiyojlarning subyektiv aksi sanaladi. Ehtiyojli – motivatsion soxa shaxsning hayotiy maqsadlari poydevori sanaladi. Hayotiy maqsad alohida faoliyatlar bilan bog'liq barcha xususiy maqsadlarning integratoridir.

Motivatsiya shaxsning o'z - o'zini realizatsiyalashga intilishi bilan belgilanadi. Talabalaik yoshi uchun o'z - o'zini realizatsiyalash imkoniyati ularning bo'lajak kasbiy faoliyati, qandaydir global muammolarni hal qilish bilan belgilanadi. Demak, ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish talaba uchun kundalik zaruratga aylanishi uchun quyidagi motivatsion sharoitlarni yaratish zarur: ijodning pedagog kasbiy faoliyatidagi roli va o'rnini asoslash; muammoni hal qilish uchun yangi imkoniyatlar paydo bo'lishini anglash.

Ijodning pedagog kasbiy faoliyatidagi roli va o'rnini asoslash eksperiment davomida quyidagilarni ko'zda tutdi:

- ✓ pedagogik ijod mohiyati, xususiyatlari va darajalarini tushuntirish;
- ✓ pedagogik ijod, mashhur pedagoglar haqida hikoyalar;
- ✓ pedagogika ideologlari fikrlarini keltirish, masalan,

Shartni realizatsiyalash: muammoni hal qilish uchun yangi imkoniyat paydo bo'lganini anglash o'qituvchi harakatlarining ma'lum ketma - ketligi-ni ko'zda tutadi.

Talabalarda muammoga qiziqishni shakllantirish «Psixologiya – qi-ziqishlarni inson o'z idroki va harakatida ko'proq ahamiyatli deb bilganiga, fikriy yo'nalganlik sifatida qaraydi». Talabalar qiziqishlari ham shaxsiy ham ijtimoiy yo'nalganlikka ega. Muammoda yangi mazmunni izlash, muammoni qayta formulirovkalash yoki talabalar tomonidan yangi muammo-ning qo'yilishiga to'sqinlik qilmaslik kerak. Bu hollarda talabaning predmetga shaxsiy munosabati, ularning shaxsiy pozitsiyasi “tinglanadi”. Shuningdek hal etilmagan ilmiy muammolarning qo'yilishiga qiziqish uyg'otadi.

Talabalarda o'z qobiliyatlaridan qoniqmaslik hissining yuzaga kelishi. Istalgan muammo intellektual qiyinchilik holati yuzaga kelishi bilan bog'liq, biroq qiyinchilik darajasi turlicha bo'lishi mumkin. Bizning holatimizda muammoni hozir hal qilish mumkin bo'lmagani sababli uning yechimini kechiktirishga to'g'ri kelgani yaxshiroq.

Talabalar ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish bo'yicha ishni tashkil qilish. Pedagogik ishlar modelda belgilangan yo'nalishlar doirasida olib boriladi.

Hal qilinmagan muammoga qaytish (ba'zan bir necha marta qaytishga to'g'ri keladi). Agar muammo hal etilsa, ijobiy “namunaviy kechinmalar”

ta'minlandi. Bu o'rinda amalga oshirilgan ijodiy jarayon refleksiya-sini kuzatish: hal qilishda talab qilingan, egallangan ijodiy faoliyatga daxldor bilim va malakalarni ajratish muhim. Bu holda talabalar o'z ijodiy qobiliyatlari o'sganini, demak mos ravishda muammoni hal qilish uchun yangi imkoniyatlar paydo bo'lganini anglab yetadi. Motivlar o'quv foliyatini rag'batlaydi, tashkil qiladi, yo'naltiradi.

O'quvchilar ijodiy qobiliyatini rivojlantirishga oriyentirlangan o'qitish didaktik sistemaning barcha o'zaro bog'liq elementlari asosiga qurilishi kerak, bunda o'quv materialini mazmuni tayanch element sanaladi.

Laboratoriya mashg'ulotlarida bazaviy mavzularni o'rganish ijodiy darajadagi masalalarning mantiqiy ketma – ketligi sifatida quriladi (algoritmik tavsiyalarni ishlab chiqishga oid masalalar; kichik masalalarga bo'lishni talab qiladigan masalalar; ziddiyatni aniqlash va muammoni shakllantirisha oid masalalar; bir necha yechimli masalalar; axborot korrekt berilmagan masalalar; masalali vaziyatni qurishga oid masalalar). Bilimlar muammoni bayon qilingan ma'ruzalarda g'oyalarni ilgari surish bosqichida qaysidir ijodiy operatsiyani qo'llashga oid kichik masalalar ajratildi.

Ijodiy harakatlar darajasi.

Bu daraja masalalari nostandart. Ular qandaydir ma'lum operatsiyani qo'llashni ko'zda tutadi. Ularni yechishni keng ko'chirish xossasiga ega, masalalarning konkret tipiga bog'lanmagan evristik tavsiyalar bilan osonlashtirish mumkin bo'lardi.

Dasturlashtirish bo'yicha masalalarni yechishda turli bosqichlarda tamomila turlicha xarakterdagi muammolar va turli evristik tavsiyalar yuzaga keladi. Buni e'tiborga oldik va masalalar murakkabligini asta – sekin orttirdik, yangi – yangi evristik tavsiyalar qo'shib bordik.

Ijodiy faoliyat darajasi.

«O'qitish – xulosalarni, ular qanchalik qiyinchilik bilan erishilgan va adekvat bo'lmasin, keltirish san'ati emas. Hech bir o'qituvchi talaba propriumiga zo'rash yo'li bilan kira olmaydi va funksional avtonom motivni joriy qila olmaydi. Yaxshi holatda u tajriba kanallarini osonlashtirishi, o'zining obiter dicta si vositasida ba'zida talabaga bu tajribaning qadriyatli potensialini ko'rishga yordam berishi mumkin». Ushbu ijodiy daraja masalalari amaliy ahamiyatga ega bo'lishi, talabaning bilish qiziqishlariga mos kelishi, ijodiy qobiliyatlar shakllanganlik darajasini hisobga olgan holda ma'lum murakkablik darajasiga ega bo'lishi kerak. Eng optimal variant: masalani talabaning o'zi tanlashi. Agar masala juda murakkab bo'lib chiqsa, biror kichik masalani yechish bilan kifoyalanish mumkin.

O'quv faoliyatining talabalar ijodiy qobiliyatlarini rivojlan-tirish maqsadida tegishli o'quv - metodik ta'minoti o'quv adabiyotlari (ijod, ijodiy faoliyat mexanizmlari, masala yechish strategiyalariga oid pedagogik adabiyotlar; olimpiada xarakteridagi masalalar to'plami); ijod-ning turli darajalariga oid masalalar to'plami; predmet xarakteridagi muammolarni hal qilish bo'yicha evristik tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Tashkiliy holatlar ham anchagina muhim ahamiyatga ega. Talabalar ijodiy qobiliyatlarini o'quv faoliyatida rivojlantirish bo'yicha pedagogik ish jarayonida ta'limning umum tomonidan qabul qilingan metod va shakllari ma'lum ijodiy bo'yoqdorlik kasb etishi lozim. Shu sababli tashkiliy sharoitni yaratish zarur: o'quv - ijodiy faoliyatni tashkil qilish metod va shakllaridan foydalanish.

Ta'lim shakllariga ijodiy xarakterni qo'llanadigan metodlar (ma'ruza – evristik suhbat, bilimlar muammoli bayon qilingan ma'ruza, g'oyalar generatsiyasiga bag'ishlangan mashg'ulot), konkret ijodiy operatsiyalarni qo'llashga yo'nalganlik (bitta topshiriq mashg'uloti, masala tuzish mashg'uloti, prognostik mashg'ulotlar, mashg'ulot - fantaziya); mustaqil ijodiy faoliyatga kirishish (ijodiy ishlar bajarish, ijodiy ishlar himoyasi, ijodiy ishlarni taqrizlash) baxsh etadi.

Taqdim qilinadigan masalalar murakablik darajasi va talabaning ijodiy qobiliyatlari shakllanganlik darajasiga muvofiq yordam adapta-siyalansa, ijodiy qobiliyatlarni individual rivojlantirish optimal-lashadi. «Real ijodiy jarayonni optimallashtirish uchun har bir o'kuvchi uchun individual zona – ijodiy rivojlanish vaziyatini shakllantirish zarur». Bunga ta'limni tashkil qilishning individual va guruhda ish shakllaridan foydalanib erishish mumkin.

Demak, eksperimental guruh talabalari eksperiment tugallangach, nazorat guruhi talabalariga nisbatan ahamiyatli ijodiy qobiliyatlar rivojlanganlik darajasiga ega bo'lganini bilib olamiz. Shunday qilib, pedagogika OO'Yu talabalri ijodiy qobiliyatlarini o'kuv faoliyatida rivojlantirishning yaratilgan modeli to'g'riligi tasdiqlanadi. Bu sistemani OO'Yu real o'quv faoliyatida joriy qilib, ijobiy natija olish uchun quyidagi pedagogik sharoitlarni yaratish zarur:

- ✓ motivatsion pedagogning kasbiy faoliyatida ijodning o'rni va rolini asoslash;
- ✓ muammolar yechimi uchun yangi imkoniyatlar paydo bo'lishini anglab yetish;
- ✓ konstruktiv talabalarga ijodiy faoliyat mexanizmlari haqida bilim berish;
- ✓ ta'lim mazmuniga ijodiy xarakterd
- ✓ agi topshiriqlarni kiritish; tegishli metodik ta'minot;
- ✓ tashkiliy o'quv - ijodiy faoliyatni tashkil qilish metod va shakl-laridan foydalanish;
- ✓ ta'limni tashkil qilishning gurux, individual shakllaridan foyda-lanish;
- ✓ kommunikativ - o'qituvchi kommunikativ madaniyati ancha yuqori darajada shakllanganligi;
- ✓ o'qituvchi va talabalarining subyekt – subyekt o'zaro hamkorligi sifatida dialogdan foydalanish.

Demak, tadqiqotning nazorat bosqichi vazifalari to'laligicha bajarildi:

- ✓ eksperimental va nazorat guruhi talabalarining ijodiy qobiliyatlari shakllanganligining yakuniy darajasi aniqlandi;
- ✓ tajriba – eksperimental ish natijalari miqdor va sifat tahlili amalga oshirildi.

Bo'lajak o'qituvchilar ijodiy qobiliyatlarini dasturlashtirish kursini o'rganish davomida rivojlantirish metodikasini oldindan nazariy asoslangan, ma'lum pedagogik sharoitlarda aprobatsiyadan o'tkazdik:

- ✓ motivatsion (pedagogning kasbiy faoliyatida ijodning o'rni va rolini asoslash; muammolar yechimi uchun yangi imkoniyatlar paydo bo'lishini anglab yetish);
- ✓ konstruktiv (talabalarga ijodiy faoliyat mexanizmlari haqida bilim berish; ta'lim mazmuniga ijodiy xarakterdagi topshiriqlarni kiritish; tegishli metodik ta'minot);
- ✓ tashkiliy (o'quv - ijodiy faoliyatni tashkil qilish metod va shakl-laridan foydalanish; ta'limni tashkil qilishning gurux, individual shakllaridan foydalanish);

✓ kommunikativ (o'qituvchi kommunikativ madaniyati ancha yuqori darajada shakllanganligi; o'qituvchi va talabalarning subyekt – subyekt o'zaro hamkorligi sifatida dialogdan foydalanish).

Ushbu pedagogik sharoitlar gipotetik variant bilan asosan mos keladi. Faqat konstruktiv blok aniqlashtirildi.

Shakllantiruvchi eksperiment tugallanganidan keyin eksperimental va nazorat guruh talabalari ijodiy qobiliyatlar holati qiyosiy tahlilida eksperimental guruh talabalarining ijodiy qobiliyatlari darajasi nazorat guruhi talabalarinikiga nisbatan ahamiyatli ortgani kuzatildi. Bu bilan pedagogika OO'Yu talabalri ijodiy qobiliyatlarini o'kuv faoliyatida rivojlantirish sistemasining modeliga asoslangan metodika amaliyligi tasdiqlandi. Shuninglek taqdim etilgan pedagogik sharoitlar kompleksi ham o'z tasdig'ini topdi.

ADABIYOTLAR

1. Rubinshteyn S.L. Sposobnosti // Основы общей психологии: V 2 t. – M.: Pedagogika, 1998. – T. 2. – S. 122-139.

2. Tunik E.E. Креативные тесты. – SPb.: SPb. gos. un-t ped. masterstva, 2002. – 84 s.

3. SHadrikov V.D. Deyatel'nost' i sposobnosti. – M.: Logos, 1994. –320s.

4. Axmedova SH. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodkorligi // Sbornik nauchnix trudov: Formirovanie garmonichno razvitogo pokoleniya v sovremennix usloviyax. – Toshkent, 2012. – B. 73-79.

5. Landau E. Odaryonnost' trebuet mujestva: Psixologicheskoe soprovojenie odaryonnogo rebyonka. – M.: Akademiya, 2002. – 144 s.

6. Tilakova M. YUqori sinf o'quvchilaring kreativlik qobiliyatlarini rivojlantirish. – T.: Fan va texnologiya, 2016.

7. Haydarov YA.X., SHaripov SH.S. Izobretatel'skoe tvorchestvo kak faktor formirovaniya professionalizma budushix specialistov // Prilozhenie k jurnal SPO. – 2004. – № 8.

